



Extrait du CGTCatalunya.cat

<http://cgtcatalunya.cat/spip.php?article12686>

La negra història de l'amiant, un 'genocidi laboral' que no s'acaba

- Actualitat - Articles opinió -

Date de mise en ligne : vendredi 25 de novembre de 2017

CGTCatalunya.cat



El 2002, dos anys després que a la resta de la UE, el Govern espanyol va formalitzar la prohibició de la producció i la comercialització de productes fets amb amiant. Tres lustres després, la petjada d'aquest material blanquinós és ben fosca. Anualment, més de 2.000 persones moren a l'Estat com a conseqüència d'haver-hi estat en contacte i la xifra total de víctimes seguirà incrementant-se en les properes dècades. Amb l'antiga Uralita, durant mig segle controlada per la família March, com a màxim exponent, la de l'amiant és una història d'abusos empresarials, facilitada per la connivència de l'Administració. I, com sempre, amb unes víctimes innocents que, massa sovint, s'hi han deixat la vida.

Migdia d'un dia laborable qualsevol d'aquest novembre. El trànsit no és especialment dens a la carretera de Barcelona al seu pas per Cerdanyola del Vallès. Encara avui, la via és un eix important en les comunicacions d'una ciutat que s'apropa als 60.000 habitants, tot i que el seu pes s'ha esmorteït comparat amb el que tenia dècades enrere. Al número 135 s'hi alça imponent la fàbrica d'Uralita, una empresa que ha condicionat com poques la història del municipi. Tancada el 1997, avui transmet la decadència pròpia de qui s'ha convertit en un vestigi del passat i que després de marcar, en part, la vida de Cerdanyola avui fonamentalment és recordada per escampar la mort. I no, no és una exageració.

Oberta el 1907, quan l'aleshores poblet no sumava ni 1.000 habitants, el seu creixement demogràfic no s'entendria sense la presència de l'empresa. Durant nou dècades, hi van treballar milers de veïns de Cerdanyola i dels nuclis veïns, com Barberà o Ripollet. En tot aquest temps, l'amiant va ser una matèria primera imprescindible per a Uralita. I és el contacte amb aquest material, bàsicament el fet de respirar-ne la pols, el que ha convertit Cerdanyola en la 'zona zero' d'un "genocidi laboral", en paraules de Marta Barrera, advocada del Col·lectiu Ronda. Només entre el municipi i Ripollet [s'han detectat els darrers anys un miler de persones afectades](#) per malalties relacionades amb l'amiant. Una bona part d'aquestes persones han mort i la xifra seguirà augmentant les properes dècades.

Considerat una espècie d'assassí silenciós, perquè mata lentament, ja que les patologies que provoca triguen dècades a aparèixer, l'impacte de l'amiant va molt més enllà de Cerdanyola i només a Catalunya té altres focus destacats a Castelldefels, a Santa Perpètua de Mogoda, al Prat de Llobregat o al port de Barcelona. A l'Estat espanyol, el nombre de morts anuals s'enfila als 2.300. Segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS), l'amiant és responsable anualment de més de 100.000 morts arreu del món. La UE estima que el 2030 n'haurà provocat mig milió, només en territori comunitari.

Per què és letal l'amiant?

L'amiant és un producte mineral d'una gran durabilitat i de cost reduït, molt resistent a la calor, a l'abració i a la tracció. Les seves característiques el van convertir en un material molt utilitzat en la construcció i en la indústria i avui encara se'n fa un ús habitual en països del sud. Alguns dels seus derivats, com el fibrociment, van fer-se omnipresents durant dècades a casa nostra. El 2000, la UE va decretar la prohibició de la producció i la comercialització de l'amiant i de productes que en continguin, però el Govern d'Aznar va demanar una moratòria de dos anys i a l'Estat espanyol no va aplicar-se fins al 2002. Ara bé, encara avui arreu es troben productes que contenen amiant.

Els riscos per a la salut apareixen amb la inhalació de les fibres d'amiant (o asbest), un fet que es dona quan aquestes es desgasten o quan es trenca un producte fet amb el material i se n'escampa la pols. Les afectacions que provoca són fonamentalment respiratòries i les principals poden agrupar-se en tres tipus: l'asbestosi o fibrosi pulmonar, que és una malaltia dels pulmons d'evolució lenta i que ocasiona insuficiència respiratòria; el mesotelioma o tumor de pleura, que és un càncer exclusivament derivat de l'amiant i que té una esperança de vida molt curta, i el càncer de pulmó. Ara bé, nombrosos experts també vinculen l'amiant amb l'aparició d'altres formes de càncer. Les fibres d'asbest poden estar dècades allotjades a l'organisme abans que es desenvolupi una d'aquestes patologies,

que tenen un període de latència d'entre 20 i 40 anys. Això explica per què encara avui apareixen nous casos de persones afectades. I el goteig seguirà durant força anys.

Les víctimes es divideixen entre les laborals, és a dir, persones que van treballar directament en contacte amb el material, i les passives, que es reparteixen entre les domèstiques, que han conviscut amb treballadors de l'amiant i han emmalaltit com a conseqüència de l'exposició a les fibres d'asbest que els treballadors portaven a casa, adherides sobretot a la roba; i les ambientals, que fonamentalment han viscut en un radi proper (de dos o tres quilòmetres) d'algun punt emissor de fibres d'amiant o n'han patit exposicions accidentals. A Catalunya hi ha víctimes dels tres tipus i la seva situació judicial canvia totalment.

Víctimes sense informació prèvia

Julián del Amo Ochoa té 69 anys i viu a Cerdanyola des que en tenia 11, quan va arribar-hi provinent d'un poble de Guadalajara. "En aquella època, els carrers s'asfaltaven amb uralita", recorda. Durant la dècada dels setanta, va treballar prop de set anys a Uralita, en aquell moment la gran factoria del municipi. "Jo feia la càrrega i descàrrega dels camions que venien a la fàbrica; era una feina a l'aire lliure. A l'interior, l'ambient sempre era ple de pols i, per exemple, una de les tasques era omplir amb la mà sacs d'amiant. L'única mesura de protecció que teníem eren uns guants de plàstic, però no ens donaven mascareta. La roba de feina me la rentava a casa, tot i que anys més tard ja es va rentar a la fàbrica. Mai ens van parlar de qüestions de seguretat o salut laboral", explica a CRÍTIC. Del Amo resideix a centenars de metres de la històrica factoria d'Uralita i té asbestosi des de fa anys: "Em canso molt i gairebé sempre estic refredat". Bona part dels seus companys a l'empresa han mort de malalties relacionades amb l'amiant.

Maria García viu a Barberà del Vallès des que fa 35 anys va casar-s'hi. A mitjan 2016 va morir el seu marit, Agustín Medina, víctima d'un mesotelioma molt agressiu. Medina mai no va treballar a Uralita, però durant els primers 25 anys de la seva vida va viure a Cerdanyola i, concretament al carrer de Barberà, paral·lel a la carretera de Barcelona, on s'ubicava la factoria. També va treballar molt a prop de la planta. "Del seu carrer han sortit bastants casos d'afectats per l'amiant", apunta Maria. Mesos després de desenvolupar la malaltia, Agustín Medina va escriure una carta que la seva dona ha facilitat a CRÍTIC. Hi recorda que, quan era nen, "construíem les nostres pròpies joguines amb retalls d'uralita, així com gronxadors amb lianes d'amiant. Mai ningú ens va comentar que allò fos perillós o ocasionés un risc per a la nostra salut". Medina també comenta que els carrers, aleshores de terra, sempre tenien una lleugera capa de pols blanca provocada pels camions que transportaven l'amiant. Ell és un exemple de víctima ambiental de l'amiant.

Federal Mogul és una companyia que fabrica components per a l'automòbil i que té una planta a la Zona Franca de Barcelona especialitzada en la producció de pastilles de frens. La factoria ha passat per diverses mans, prèviament ha tingut noms com Honeywell, Allied Signal, Jurid Ibérica o Drim i tenia la fàbrica al Prat de Llobregat. Fins a la prohibició de l'amiant a l'Estat espanyol, aquest material era un component bàsic de les pastilles. Salva Campos recorda que va començar a treballar-hi el 1986 i en aquella època "tot just ens donaven una mascareta de protecció per a la pols, però era impossible posar-se-la tot el dia i acabaves respirant amiant. Ens donaven molt poca informació sobre els riscos per a la salut, i les mesures de protecció eren molt limitades. De fet, els primers anys la roba que portava la rentava a casa".

José Luis Gómez treballava a la mateixa empresa i és el vicepresident de l'[Associació de Víctimes Afectades per l'Amiant a Catalunya](#) (AVAAC), sorgida el 2009 al Prat i constituïda en l'àmbit català fa un parell d'anys. Al costat d'en Salva, comenta a CRÍTIC que "quan venia la inspecció de treball, els filtres per fer els mesuraments [sobre el volum de pols d'amiant a l'ambient] se saturaven". "Durant anys vam veure com companys emmalaltien de càncer, però des de l'empresa sempre s'atribuïa al tabac o altres raons; mai es deia que fos a causa del contacte amb l'amiant. Com que mai se'ns ha explicat res, ens hem vist obligats a aprendre nosaltres mateixos sobre els riscos per

a la salut de l'amiant i ara vivim amb una espasa de Dàmocles a sobre, sabent que en qualsevol moment podríem desenvolupar una malaltia", hi afegeix. D'aquesta situació va néixer l'AVAAC.

El problema de la infradiagnosi

Julián Medina, Agustín Medina, Salva Campos i José Luis Gómez són persones que tenen en comú haver estat en contacte amb l'amiant en una època en què la producció i la comercialització del material no eren prohibides. Tots han denunciat que pràcticament no se'ls va donar informació sobre els riscos per a la salut que implicava aquest contacte, malgrat que ja en aquella època se sabia que l'amiant era especialment lesiu. L'advocada del Col·lectiu Ronda Raquel Lafuente recalca que, des del 1947, en plena dictadura franquista, existia una ordre del Ministeri de Treball que reconeixia l'existència de malalties professionals derivades de feines exposades a la inhalació de pols d'amiant. La normativa ja establí mesures preventives, com, per exemple, realitzar controls dels nivells d'exposició dels treballadors al material.

Quin és el problema? Que sistemàticament les empreses la incomplien i ni tan sols facilitaven un mínim d'informació als treballadors. "Tenim informes del 1977 en què es diu que les companyies [com Uralita] no han complert la normativa en res durant els 30 anys anteriors", subratlla. En l'àmbit judicial, la responsabilitat empresarial en les malalties derivades de l'amiant a l'Estat espanyol no va començar a reconèixer-se fins a una data tan recent com el 2009, quan es guanyen els primers judicis, tot i que les primeres demandes daten de la dècada dels setanta.

Si un tret defineix la relació de l'Estat espanyol amb l'amiant, sobretot si es compara amb altres països europeus, és l'enorme infradiagnosi de les malalties provocades per l'amiant. La UE va publicar el 2000 l'informe 'Eurogip', en què assenyala Espanya com l'Estat de la unió que menys casos d'asbestosi i càncers provocats per l'amiant registra com a malaltia professional, amb uns volums molt inferiors als d'Alemanya, França, Itàlia i Bèlgica. [Un altre estudi](#), elaborat per Alfredo Menéndez Navarro, catedràtic d'història de la ciència de la Universitat de Granada, i Montserrat García Gómez, especialista en medicina del treball, salut pública i medicina preventiva, assegura que només el 6,4% dels homes i el 4,4% de les dones que van finir a Espanya entre el 2007 i el 2011 per mesotelioma pleural atribuïble a exposició laboral a l'amiant han estat reconeguts com a malalts d'origen professional per la Seguretat Social.

A què respon aquesta infradiagnosi? Per a l'advocada Marta Barrera, "té a veure amb les deficiències del nostre sistema de compensació. En el cas concret de l'amiant, s'hi afegeix la voluntat de no reconèixer una culpa històrica, perquè a l'Estat hi ha hagut una regulació més laxa que en altres països sobre l'ús de l'amiant". "La infradiagnosi és una forma de no admetre la deixadesa de funcions per part de l'Administració. Malgrat que no has imposat sancions durant dècades si després admets la magnitud del problema, també admets la magnitud de la culpa", subratlla Barrera, que tampoc no s'està de recordar "la importància del sector de la construcció, que és un llobi molt potent i que tenia en l'amiant una panacea". Tampoc no pot obviar-se l'impacte econòmic, perquè un volum major d'afectats reconeguts també implica un increment de la despesa en pensions i indemnitzacions, assumides per la Seguretat Social i per les empreses responsables.

Uralita, una empresa lligada al banquer de Franco

Uralita va ser la principal productora d'amiant de l'Estat espanyol. La companyia, fundada el 1907 pels germans Josep Maria i Manuel Roviralta, va emprar-lo des del primer moment. Col·lectivitzada durant la Guerra Civil per la CNT-FAI (va anomenar-se temporalment Uralita Empresa Obrera Colectivizada), en acabar el conflicte bèl·lic va tornar a les mans dels seus fundadors, però per poc temps. El 1943 la van haver de malvendre al financer mallorquí Joan March, estretament vinculat al nou règim dictatorial, fins al punt que se'l considerava el banquer de Franco. La família March va controlar l'empresa que arribaria a ocupar 12 naus industrials durant cinc dècades, i la bona connexió amb les autoritats polítiques en facilitava la impunitat.

La societat va passar a les mans de la família valenciana Serratosa el 2002, que en manté el control actualment a través del hòlding Nefinsa. Presidida des del 2015 per Javier González, aquell mateix any Uralita va canviar-se el nom pel de [Corporación Empresarial de Materiales de Construcción](#) (Coemac). Va facturar més de 130 milions d'euros l'any passat i concentra el 75% de les vendes a Espanya. Malgrat les nombroses sentències que l'han obligat a indemnitzar antics treballadors, l'empresa mai no ha admès la seva responsabilitat i encara avui esgota tots els recursos per allargar els processos judicials i intentar estalviar-se el pagament d'indemnitzacions. CRÍTIC ha contactat amb la responsable de comunicació de Coemac per conèixer la seva versió dels fets, però no n'ha rebut resposta.

El reclamat fons d'indemnització

A Espanya no existeix un fons de compensació o indemnització automàtic per a les persones afectades per l'amiant. Marta Barrera explica que altres països, com França, Holanda o Bèlgica, n'han creat, com a mecanisme pel qual "s'intenta compensar les víctimes que han patit una situació de greuge, sense obligar-les a passar per un procés judicial. Es genera un automatisme que estalvia temps i patiment a les víctimes". Al cap i a la fi, recórrer als tribunals implica "que encara avui has de justificar que l'amiant t'ha afectat, quan s'hauria de posar la càrrega de prova en l'empresa. Hauria de demostrar que el que fa servir no afecta el treballador". I no parlem de processos judicials curts, sinó que poden passar set o vuit anys fins que s'arriba a cobrar una indemnització. "L'últim gran acte de crueltat és negar a la víctima el gaudi de la indemnització", denuncia l'advocada, perquè en molts casos, quan s'acaba el procés, la persona afectada ja ha mort.

El vicepresident de l'AVAAC, José Luis Gómez, explica que, a l'octubre, l'estatal Federació d'Associacions de Víctimes i Col·lectius de Víctimes de l'Amiant (Fedavica) va presentar al Congrés el projecte de proposició de llei per crear aquest fons d'indemnització. La proposta, que va sumar el suport de totes les formacions amb l'excepció del PP, implicaria garantir "l'accés universal de totes les persones afectades per qualsevol patologia produïda per l'amiant, i solucionaria així el problema que tenen aquells malalts que no poden reclamar judicialment els seus drets en haver desaparegut ja les empreses en què van treballar, o de les persones que han emmalaltit per viure o treballar a prop dels llocs amb una gran presència d'amiant en l'ambient". Gómez recalca que la federació reclama participar en el fons, juntament amb les administracions, els sindicats o les mútues, i que recórrer-hi no hauria d'impedir a les víctimes acudir també a la via judicial per obtenir una major indemnització. En tot cas, la mateixa Fedavica admet que encara s'està lluny que la llei que creï el fons sigui una realitat.

Processos judicials que s'eternitzen

Què es reclama? Bàsicament, que la malaltia ha estat causada per l'exposició a l'amiant al lloc de treball i que l'empresa va incomplir el deure de protegir la seva salut. La rèplica empresarial acostuma a ser que no van incomplir res perquè no existia cap normativa específica sobre l'exposició a l'amiant, un argument que el Tribunal Suprem ja ha demostrat que és fals, però que no impedeix que es mantingui el cicle de recursos que eternitzen les resolucions judicials. En el cas d'una víctima laboral, el procés arrenca amb la sol·licitud de la pensió per contingència o malaltia professional. "Si tens sort, te la donen de sortida; però, si no és així, cal demandar i anar a judici, i normalment es triga un any i mig o dos per tenir la sentència", explica Marta Barrera. Un cop reconeguda, cal anar a la Seguretat Social a reclamar un recàrrec a la pensió que oscil·la entre el 30% i el 50% i alhora presentar una demanda de danys contra l'empresa per rebre la indemnització. En casos com l'asbestosi, matisa Raquel Lafuente, però, "costa molt que et reconeixin una pensió automàtica si no tens una pèrdua greu de capacitat pulmonar".

La invalidesa i la pensió a treballadors d'Uralita o del port de Barcelona ja s'aconseguia el 2000, però aleshores no es reconeixia la inexistència de mesures de seguretat per part de l'empresa ni l'incompliment de la normativa, cosa que impedia rebre una indemnització. És a partir del 2009 quan això canvia. En molts dels casos, però, la víctima havia treballat en una empresa que ja no existeix, i això dificultava la reclamació. Això va canviar fa dos anys, quan

[el Tribunal Suprem va dictaminar](#) que les companyies que en van absorbir d'altres han d'assumir les negligències prèvies a la fusió. La sentència crea jurisprudència i beneficia, per exemple, els afectats de Rocalla, tancada el 1994 i absorbida el 1982 per Uralita, o els de Macosa (a Santa Perpètua de Mogoda), que va acabar en mans d'Alstom.

"Un gran problema és el dels autònoms, com electricistes o lampistes que treballaven en la construcció i no tenien protecció davant les contingències comunes. No poden reclamar una indemnització perquè no hi ha cap empresa que en respongui i ells serien dels més beneficiats per la creació del fons de compensació", comenta l'advocada Raquel Lafuente.

El difícil reconeixement de les víctimes passives

El procés judicial es complica molt més per a les víctimes passives. En el cas del Col·lectiu Ronda, la primera macrodemanda col·lectiva contra Uralita per aquest tipus de víctimes data del 2012 i va representar 43 persones. La sentència en primera instància va arribar al febrer del 2015 i va donar la raó als demandants que són víctimes domèstiques, fixant una indemnització global de 700.000 euros, però no als ambientals. El procés judicial, però, no ha acabat, ja que Uralita ha recorregut contra la sentència en contra seu i les víctimes ambientals també ho han fet.

L'advocada Esther Pérez, també del Col·lectiu Ronda, subratlla que, en el cas de les passives, "només tenim un any per reclamar" des del diagnòstic o la mort de la persona afectada. "El termini és molt breu i el que han de fer les víctimes és informar-se i reclamar un cop han estat diagnosticades. En aquests casos, la demanda ha de ser contra l'empresa; però, si aquesta ha desaparegut, no es pot reclamar", explica. Les víctimes passives poden reclamar una indemnització per danys i perjudicis que, si guanyen el cas, ha de pagar l'empresa. Si, com ha passat en molts casos, la persona afectada mor, la reclamació la poden presentar els seus descendents, també dins el termini límit d'un any.

Amb les ambientals, "l'acreditació causa-efecte" entre el contacte amb l'amiant i la malaltia és més difícil de demostrar, excepte si la persona ha desenvolupat un mesotelioma, una afectació bàsicament conseqüència del contacte amb l'amiant. En aquest sentit, Maria García explica que, en el cas del seu marit, van presentar la demanda perquè era el seu desig, però pensa que no serà fàcil rebre una indemnització. Ara bé, defensa la necessitat de recórrer a la justícia "perquè es faci visible el problema, perquè es creï consciència i es posi de manifest que hem patit una injustícia".

Demanda per ansietat

Treballadors que han estat en contacte directe amb l'amiant se sotmeten anualment a revisions, sempre amb la por que aparegui algun greu problema pulmonar. Això els genera trastorns d'ansietat i depressió. Per deixar de silenciar aquesta situació, un grup d'antics treballadors de la planta de Honeywell del Prat de Llobregat avui treballadors de Federal Mogul, a Barcelona presentaran, amb el suport del Col·lectiu Ronda, una demanda en què reclamaran el reconeixement de l'origen laboral d'aquests problemes. José Luis Gómez és un d'aquests treballadors. Comenta que "amb un simple refredat ja pateixes. Es converteix una mica en un tema tabú, perquè sabem que en qualsevol moment pot aparèixer un problema greu". També aquí, el contrast amb altres països fa feredat. A França, per exemple, "pel simple fet d'haver treballat amb amiant ja es considera que has patit un dany moral i es paga. I la llei va sortir el 1999", lamenta Gómez.

Salva Campos, company de José Luis Gómez a l'antiga Honeywell, reflexiona que de tot plegat "et queda una desconfiança cap a l'empresa, que mai s'ha disculpat ni ha tingut un reconeixement explícit de la seva responsabilitat". "Era una aberració treballar en aquelles condicions; hi havia molta calor a la nau, molta pols", rememora Gómez. Maria García es pregunta "com és possible que això succeeixi?" i reconeix que, quan el seu marit

La negra història de l'amiant, un 'genocidi laboral' que no s'acaba

va emmalaltir, "ens vam sentir molt impotents". "Aquí ja no es produeix amiant, però sí en altres països. Tot és un pur negoci: no importa que mori la gent amb la condició de fer-se ric", subratlla. "Érem carn de canó perquè la família March guanyés milions i milions", lamenta Julián del Amo. I tots, paral·lelament, denuncien el paper de connivència que hi va tenir l'Administració estatal.

Encara avui queden moltes qüestions pendents de resoldre al voltant de l'amiant. Per exemple, les advocades Marta Barrera i Raquel Lafuente apunten que els treballadors que van estar-hi en contacte haurien de tenir dret a jubilar-se anticipadament. No existeix un fons de compensació. No hi ha hagut un reconeixement definitiu per a les víctimes domèstiques, ni inicial per a les ambientals. I queda molt, però molt, d'amiant arreu. "Una gran part de l'amiant que hi ha a Espanya està caduc, perquè es va desgastant", explica José Luis Gómez, de l'AVAAC, i a l'anar-se fent malbé després les fibres que poden ser letals. Alguns ajuntaments, com el del Prat, han aprovat mocions per retirar el material de les instal·lacions municipals, però la desamiantació és molt lluny de ser un procés generalitzat.

Mentre tot això resta pendent, cada mes, cada setmana, apareixen noves víctimes. I, en passar per la carretera de Barcelona de Cerdanyola i veure l'encara imponent fàbrica d'Uralita, un no pot deixar de pensar que, un cop més, la prosperitat d'alguns molt pocs només ha estat possible a partir de la condemna dels altres, molts més.

** Article publicat a Crític, periodisme d'investigació*

<http://www.elcritic.cat/reportatges/la-negra-historia-de-amiant-un-genocidi-laboral-que-no-sacaba-19340>